

Vit hava einki val:

Danir hava longu sett heimastýrislóg úr gildi

-Tí mugu vit finna okkum eina aðra skipan segði Vilhelm Johannesen, tingmaður javnaðarfloksins í Norðoyggjum undir viðgerðini av uppskotinum hjá tjóðveldisflokinum um at arbeiða okkum fram móti loysingini.

Tað er l. viðgerð av lögtingsmáli nr. 89/1994: Framtíðarstøða Føroya. Málið, sum er framlagt av tjóðveldisflokinum, er eitt uppskot til samtyktar í 9 partum.

Í uppskotinum mælir tjóðveldisflokkurin til, at nevnd verður sett at gera uppskot til grundlóg fyri Føroyar, og at henda lóg, aftan á at hon er samtykt í lögtinginum og staðfest við eini fólkaatkvøðu, verður lýst at galda í staðin fyri verandi heimastýrislóg.

Galdandi heimastýrislóg stavar frá 1948 og hevur sostatt 47 ár á baki. Tað er ikki ov nógv sagt, at javnaðarflokkurin var tann flokkurin á tingi, sum gekk á odda, tá tað ráddi um at fáa eina heimastýrisskipan. Umboð fyri javnaðarflokk-in lutóku í samráðingunum við danskar myndugleikar um henda spurning. Og tað var helst javnaðarflokkurin, ið dró sambandsflokk-in so langt eftir hárinum, at hann gekk við til heimastýrislógina.

Eg loyvi mær at vísa á og undirstrika, at onki stig er tikið á sjálvstýrisleið, uttan so, at javnaðarflokkurin hevur verið við. Hetta var stóðan, tá heimastýrislógin kom, og hetta hevur verið stóðan øll ári síðani. Hvørja ferð føroyingar hava átið sær stórra skyldur, stórra ábyrgd og stórra myndugleika ella við øðrum orðum meira sjálvræði, so hevur javnaðarflokkurin gingið á odda.

Heimastýrislógin er ein rammulóg. Í lógini vóru nakrir karmar, sum skuldu fyllast út, og hetta hevur javnaðarflokkurin verið greiður yvir alla tíðina. Tí hevur javnaðarflokkurin tikið undir við, at kongsjørðin varð yvirtikin, at almannausitingin varð yvirtikin, at umsitingin av skúlamálum varð yvirtikin, at postverkidið varð yvirtikið, at stuðulin úr danska ríkiskassanum varð umlagdur til eina heildarveiting, at undirgrundin varð yvirtikin osfr.

Longu fyri nøkrum árum síðani, hevur javnaðarflokkurin áðannað, at karmurin, ið er heimastýrislógin,

sum vit hava virkað undir, er útfylltur. Hesa niðurstøðu kom flokkurin til longu aðrenn lögtingsvalið 17. nov. 1990. Tí var lóg um føroyskt sjálvstýri við á valskránni hjá javnaðarflokkinum í 1990. Hesin parturin av valskrá floksins kom eisini við í samgonguskjalið millum javnaðarflokkin og fólkaflokkin. Men vit komu tíverri ikki á mál í tí valskeiðinum. Orsøkin til hetta hevur helst verið, at so nógv onnur stórmál vóru at loysa, og at so nógvir trupulleikar stungu seg upp.

Lat meg so skoyta uppi, frá formaður, at javnaðarflokkurin innanhýsis setti nevnd at arbeiða við hesum spurningi, og at flokkurin, gjøgnum hetta nevndararbeiðið hevur fingið nakað av tilfari til vega. Tað, sum vit í javnaðarflokkinum førdu fram í valstriðnum uppundir lögtingsvalið í 1990 var, at vit skuldu fremja lóg um føroyskt sjálvstýri, við tí skipan, sum var galdandi í Íslandi frá 1918 til 1944, sum fyrmynd.

Uppskotið hjá tjóðveldisflokkinum, sum er til umrøðu her í dag, minnrir nógv um íslendsku skipanina og harvið eisini um tankarnar hjá javnaðarflokkinum. Eg haldi meg minnst, at tað kom fram í 1990, at Ísland hesi árin – frá 1918 til 1944 – bert hevði kongskránnu, uttanríkisráð og verjuspurningar felags við restina av danska ríkinum. Her gongur uppskotið hjá tjóðveldisflokkinum nakað longri, við tað, at føroysk uttanríkisráðstæða eisini verður nevnd.

Fara vit so langt, ber til at gera avtalur við onnur lond, um uttanríkisráðstæða. Í sumnum førum kunnu vit fáa eitt av grannalondunum at taka sær av okkara áhugamálum. Í øðrum førum kunnu vit gera avtalur um, at vit seta føroyingar inn á sendistovur hjá okkara grannalondum, soleiðis at okkara útreiðslur til uttanríkisráðstæða gerast so avmarkaðar sum til ber. Tað sama eiga vit at gera á øðrum økjum, eitt nú viðvíkjandi hægri útbúgving, sjúkraviðgerð osfr.

Hesa seinastu tíðina, og

serstakliga hesar seinastu dagarnar, hava vit hoyrt nógv briksl um, at vit liva av danskari náði og at vit ikki gera annað enn at mjólka danska landskassanum. Men uppgerðin hjá teimum, sum tosa og skriva soleiðis, er ófullgjøgd. Hesir taka bara dansku útreiðsluina við. Tey gloyma at roknskapurin eisini hevur eina inntøkusiðu. Hvussu stór er t.d. danska inntøkan av, at so at siga allar tann føroyski innflutningur annaðhvørt kemur beinleiðis úr Danmark ella úr úrheiminum um Danmark og dansku solumboð?

Ella hvussu stórur er danski ágóðin av føroyska útflutninginum? Her hugsi eg um, at ávisur partur av tí,

sum føroysk fiskiskip veiða, verður landað í danskum havnum, at hesi fiskiskip náttúrliga taka olju, keypa skipsvistir osfr. frá danskum fyrirkömum. Ella hvussu nógv liggur eftir í Danmark av tí partinum av føroyska útflutninginum til onnur lond, ið verður uppskipaður í danskum havnum og fluttur eftir danskari jørð?

Tá talan fyrr í tíðini var um at gera ríkisfelagsskapin upp í krónum og oyrum var tað ein partamaður hjá okkum í javnaðarflokkinum, nevniliga fyrrverandi fólkatingsmaðurin, Jóhan Nielsen, sáli, ið ofta tók danska handelsflotan sum dømi. Hann segði, at 10-indi hvør maður á danska

Ríkisfelagsskapurin hevur riggað væl til 1992, men so hevur alt verið óðrvísi, segði Vilhelm Johannesen. Mynd: Kalmar

handlsflotanum er føroyingur og at so at siga allir høvdu sera týðandi stov. Teir vóru skipsførarar, yvirstýrimenn, stýrimenn, maskinstjórar og maskinmenn. Og so kunnu vit spyrja hvønn týðning hetta hevur fyri danska samfelagsbúskapin?

Síðani lögtingsmál nr. 89 varð framlagt, og aðrenn umrøðuna her í dag, er málið umrøtt í fjølmiðlunum og millum manna. Undir hesi umrøðu eru atfinningar komnar fram, sum eru

vendar ímóti tí figgarligu síðuni av málinum. Eg kann geva teimum rætt, ið hava sett hesar atfinningar fram, tí her er púrt onki um tann figgarliga partin. Eg veit væl, at tað ikki er lætt at koma við nøkrum heilt í-tøkiligum um tann partin, men nakað av rúmd átti kortini at verið fyrri tí partinum í viðmerkingunum til uppskotið.

Nøkur halda, at tann figgarliga síðan av málinum kann loysast við tað, at stórt ríkidømi fjarir seg í undirgrundini. Men eg fari at ávara ímóti, at vit stara okkum blind í tí svarta gullinum, tí sum øll vita, er talan um eitt tilfeingi, ið ikki endurnýggjar seg. Ein dag verða oljuekeldurnar eisini tómar. Tí eiga vit í størri mun at seta okkara álít á tað tilfeingi, sum endurnýggjar seg sjálvt, og her hava vit t.d. fiskastovnar og landbúnaðin.

Eg rokni kortini við, at vit í eitt áramál fara at fáa vinning úr undirgrundini, og vil eg mæla til, at vit, eins og Noreg, seta ein ávisan prosentpart av hesum vinningi í ein vinnulivsgrunn. Ein tílikur vinnulivsgrunnur eigur at gera fløgur í t.d. landbúnaðin, soleiðis at vit, umframt at vera sjálvbjargin við mjólk, eisini gerast sjálvbjargin við øðrum landbúnaðarvörum sum t.d. seyða- og neytakjøti, eggum, eplum og grønmeti annars.

Hesin grunnur kundi eisini gjørt fløgur í eina endurnýgging av okkara fiskiskipafloata – eina endurnýgging, sum eigur at fara fram út frá broyttum umstøðum, soleiðis at vit í nógv størri mun leggja dent á at byggja skip til fiskiskap í altjóða sjógv, har vit eisini hava bráðneyðugan skund á at tryggja okkum søgulig rættindi. Stórur partur av okkara verandi fiskiskipaflota bæði á nær- og fjarleiðum er eisini gamal og ófíðarhóskandi. So her eigur ein endurnýgging eisini at fara fram.

Vit hava eisini tørv á at umleggja og nýtismensga okkara fiskiðna. Endámál

